

Udtørring og urensset spildevand ødelagde Mjang Dam

I efteråret 1950 var Mjang Dam en kort overgang i landvindingens søgelys. Amtsrådsmedlem Anders Schmidt, husmand i Faurholm, havde fremsat forslag om at afvande og kultivere hele vådområdet, som derefter skulle udstykkedes som statshusmandsbrug.

Da det var statens ejendom, burde

sagen være nem at køre igennem, ikke mindst fordi der stadig var stor politisk støtte til husmandsbevægelsen.

Men sådan kom det ikke til at gå.

Forslaget, der var afleveret til landbrugsministeriet, blev sendt i høring hos Statsskovvæsenet, Statens Landvindingsudvalg og Statens Jordlovsudvalg. Desuden udbad fiskeriministeriet sig sagen til gennemsyn, da »denne sag skønnes at berøre fiskeriinteresser«. Mere kom der ikke ud af den henvendelse.

Fredet fuglereservat

Helt frem til slutningen af 1950'erne bevilgede landbrugsministeriet millionbeløb til landvindingsprojekter, der sigtede mod oprettelsen af statshusmandsbrug. For eksempel afvandingen af Torslev Dyb bag Attrup-Ølanddæmningen oppe ved Brovst, hvor Statens Landvindingsudvalg også gentagne gange løb stormløb på vildtreservatet Ulvedyb for at få fredningen ophævet.

Imidlertid blev det Statens Landvindingsudvalgs jyske underudvalg, der skød forslaget om udtørring af Mjang Dam ned.

Formentlig har den »skitserede plan« ikke passet ind i den overordnede strategi i 1950 for de kommende års landvindingsarbejder, til trods for at det statsejede område umiddelbart ville være ukompliceret at gå i gang med.

I høringsvaret fra det jyske underudvalg blev forslaget afvist »allerede af den grund, at arealet er udlagt som fredet fuglereservat«.

Svaret med denne overraskende begrundelse var underskrevet af underudvalgets formand, Niels Basse.

Han var direktør for Hedeselskabet, og gennem sin lange karriere i selskabets tjeneste gennemtrufede Niels Basse hundredevis af projekter, hvor alle indvendinger af naturmæssig ka-

rakter blev fejtet af banen. Man behøver blot nævne lokaliteter som Sliv Sø, Fil Sø, Skjernåen og Vest Stadil Fjord. Disse stærkt kontroversielle projekter bar alle den uforfærdede Niels Basse fingeraftryk. Så han ville næppe lade sig stoppe af en bestemmelse om »fredet fuglereservat«, hvis udvalget virkelig havde ønsket at gå ind for en tørlægning af Mjang Dam.

Fuglereservatbestemmelsen var ikke nogen fredning i traditionel forstand, men nok mere en hensigtserklæring i forbindelse med et forsøg på at stoppe den voldsomme forurening af søen. Henvisningen til denne bestemmelse kan ses som en bekvem undskyldning for at sige nej til en kulturteknisk dårlig sag.

Sandsynligheden taler for, at Mjang Dam simpelthen ikke egnede sig til udtørring og kultivering som landbrugsjord, måske fordi søbunden bestod af sand. Landvindingsudvalget undlod dog ikke at »tørre« afvisningen af på fredningsfolkene.

Vikinger på vagt

Fund af adskillige stenøkser på markerne ned til Mjang Dam viser, at der siden stenalderen har der levet mennesker ved dammen. For 1000 år siden var den stadig en åben del af vikingetidens Augustenborg Fjord.

Det er regulativet for denne sluse ude ved Lille Hav i Augustenborg fjord, der bestemmer vandstanden i Lille Hav og dermed også i Mjang Dam.

Mjang Dam og Lille Hav

Rørskovsområde på 88 hektar, der ligger to kilometer øst for Augustenborg. Naturlokalitet med særlige drikkevandsinteresser.

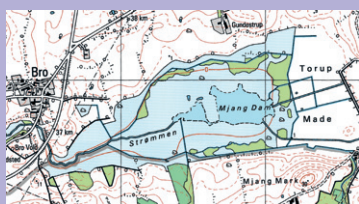
Tidligere stort søområde, men åben vandflade reduceret ved tilgroning til 10 hektar. Vandstanden reguleres med sluse i dæmningen vest for Lillehav. Dammen er stærkt forurenet med spildevand gennem årtier. Alssund Golfklub driver golfbane på nordsiden af Mjang Dam.

Området ejes af staten, der håndhæver en jagtfredning på stedet. Grænser op til vildtreservat i Augustenborg Fjord.

Kortene er fra 1877, 1922 og 1992.

Sønderborg kommune.

Koordinater: 6089621, 558632.

I dag er det meste af dammen dækket af en meget stor og tæt rørskov.

Resterne af den oprindelige Mjang Dam ligger i den østlige ende i skik-kelse af et mindre vandområde på ca. 10 hektar. Afvandingen sker mod vest, hvor der løber en kanal, Strømmen, med forbindelse via en anden kanal fra Bro til Krum-om og videre ud i Lillehav.

I tidligere tider har Mjang Dam haft et langt højere vandspejlsniveau, formentlig omkring to meter højere end i dag. Det skyldtes opstemning til en vandmølle ved Bro i vestenden af dammen. Møllens alder kendes ikke, men den nævnes allerede i 1524. Møllen antages at være blevet nedlagt på et tidspunkt i perioden 1825-1846.

Ved Bro Vold mellem Nydam og Mjang Dam har der ligget en befæstet bebyggelse i overgangsperioden mellem vikingetiden omkring år 1050 og den tidlige middelalder omkring år 1220.

Bro Vold har fungeret som vejspærring ved det vigtige vadested mellem de to vådområder og som en sæsonbetonet handelsplads, der dengang kunne besejles gennem Lillehav og

Nydam. Voldanlægget, der kaldes »Svenskeskansen« på ældre kort, er fredet og skal henligge som engareal.

Dæmningen, der længere ude mod vest adskiller Augustenborg Fjord og Lillehav, blev opført i årene 1796 til 1806 som hoveriarbejde af egnens bønder. Det var hertugen af Augustenborg, der tvangsudskrev bønderne til denne opgave.

I årene 1898 til 1933 var Augustenborg forbundet med Sønderborg via en jernbane, der gik over dæmningen.

Sort slam kvæler alt

For hundrede år siden var Mjang Dam en ren, klarvandet sø med masser af bundplanter. Her voksede i 1891 tre arter af vandaks samt almindelig vandkrans, akstusindblad, fladfrugtet vandstjerne, tornfrøet hornblad, kildemos og kransnålalger. Den tætte undervandsvegetation må have udgjort et rigt spisekammer for planteædende vandfugle.

I dag er der tale om et stærkt forurenset og biologisk forarmet vådområde med et 20-50 centimeter tykt lag iltfattigt sort slam over det meste af

den gamle sandbund. Ved en undersøgelse i 1971 husede søen ikke længere undervandsplanter.

På grund af alger er vandet så uklart, at man sjældent kan se dybere end 10 centimeter midt på sommeren. Det er den meget høje koncentration af fosfor i vandet, i gennemsnit 1 milligram pr. liter vand, der får algerne til at vokse eksplosivt. Fosforen stammer fra spildevand, og synderne er for længst fundet. I årtier har mejerierne i Mjang og Kirke Hørup sendt tonsvis af urensset spildevand med masser af næringsstoffer og kemikalier ud i dammen.

Det begyndte i 1930'erne med spildevand fra Mjang mejeri og senere også fra Kirke Hørup og Asserballe. Allerede i 1945 var undervandsplanter og bundfauna stort set udryddet. Efter en fredningssag i 1947 mod den tiltagende forurening af søen blev udledningen fra Mjang mejeri afskåret i 1949 og sendt uden om dammen, men Kirke Hørup mejeri fortsatte med at forurene frem til lukningen i ca. 1975.

Op gennem 1960'erne og 70'erne blev dammen stadig mere belastet af spildevandet, og ved en biologisk undersøgelse i 1971 noterede man en kraftig stank af svovlbrinte. På bunden af dammen blev der konstateret store mængder af røde børsteorme (Tubifex sp.), der er en markant indikator for stærk forurening. På dette tidspunkt indtog byen Asserballe pladsen som den betydeligste enkeltkilde til forureningen.

Først i 1980'erne blev der bygget rensningsanlæg til Asserballes spildevand. Udledningen af kvælstof fra det intensive landbrug tog derefter over som vigtigste problem, og da var søen groet til med rørskov på grund af den lave vandstand.

Fuglene er fløjet

Indtil for 45 år siden var Mjang Dam stadig et af de fineste natursteder på Als med ynglende rødbrum, masser af grågæs, ænder, bekkasiner, skægmejer og gule vipstjerter. Gennem minutøse optællinger dokumenterede lokale fuglevenner dengang det rige

Ved Mjang Dam er det muligt at opleve fænomenet »Sort Sol«, hvor kæmpesværme af stære opfører en imponerende luftballet. Ganske vist er der ikke tale om rekordstore flokke som f.eks. de 1.450.000 stære, der angives som nr. 1 på »Sort Safari«-selskabets hitliste. Men en flok på 25.000 fugle, der giver Mjang Dam en 11. plads på listen, kan sagtens være værd at køre efter. Fænomenet kan iagttages fra P-pladsen ved golfbanen og et godt tidspunkt på året er september-oktober. Foto: Lars Maltha Rasmussen.

Mjang Dam ligger som et lysegrønt vandhul i det velgødede landbrugsland på Als. Tidligere var det spildevand fra mejerier og landsbyer, der ændrede vandkvaliteten, mens problemet i dag er den mere diffuse afstrømning fra de intensivt dyrkede marker ned til dammen. Billedet er taget i 2005 og viser lokaliteten fra sydøst.

fugleliv, men til ingen nytte.

I 1960'erne blev der for alvor slået alarm. Nye optællinger og undersøgelser gjorde det åbenlyst klart, hvilke trusler der prægede området. Vandforureningen var hastigt voksende, store udsving i vandstanden ødelagde hyppigt årets yngel for mange vandfugle, og dertil kom afbrænding af rørskovene. Odderen var allerede forsvundet, rørdrummen flygtet, og løvfrøerne på vej væk.

Fraværet af en målrettet forvaltning truede lokalitetens natur, til trods for at området var ejet af staten. Ejerskabet er stadig det samme, men naturforholdene er ikke blevet forbedret væsentligt.

Ingenting sker

Omkring 1990 forberedte Gråsten Statsskovsdistrikt et større naturgenopretningsprojekt, hvor man bl.a. ønskede at hæve vandstanden, samtidig med at der skulle oppumpes 30 centimeter af den sorte bundslam fra hele dammen. Man ville fjerne de værste efterladenskaber fra årtiers udledninger af urensset spildevand.

Sedimentet var angiveligt ikke særlig forurenet med tungmetaller, så det

skulle ikke deponeret. Da slammet var kraftigt beriget med fosfor fra de mange hustandes spildevand, vurderede man, at det ville kunne spredes med fordel på markerne omkring dammen. På den måde kunne landmændene få et gratis tilskud af fosfor til dyrkningen.

Omkostningerne ved uddybning, opstemning og fjernelse af sedimentet blev opgjort til at koste 1 mio. kr. (1,5 mio. kr. i 2010-værdi).

Ifølge konsulentrapporten fra 1990 ville projektet »medføre, at dammen bliver en ren, relativt klarvandet sø med få planktonalger og bunden dækket af undervandsplanter. Der vil blive genskabt en lokalitet med varierende landskabsforhold og naturtyper. Her vil der kunne være et alsidigt plante- og dyreliv, der bl.a. vil kunne rumme en række arter, der er sjældne eller truede på landsplan«.

En af forudsætningerne for at gå i gang var en reduktion af belastningen med næringsstoffer fra landbruget og fra byspildevand.

Imidlertid viste det sig, at spildevandet stod for en væsentligt større andel af den samlede belastning end man havde regnet med. Derfor blev det besluttet at udskyde projektet, indtil Augustenborg kommune havde fået

bedre styr på forholdene.

Der står sagen stadig, til trods for at kommunen har løst sine problemer med kloakering m.v.

I dag spiller Mjang Dam en vigtig rolle for vandforsyningen til indbyggerne både i Augustenborg og i Sønderborg, og det har givet området en særlig status. Dog ikke hvad angår en retablering af tidligere tiders rige natur.

KILDER

Anonym: Augustenborgstien. Pjece fra Gråsten Statsskovsdistrikt. 1. udgave: 2006.

Anonym: Driftsplan Gråsten Statsskovsdistrikt 2001-2015. 6.12 Mjang Dam. Skov- og Naturstyrelsen 2005.

COWIconsult: Mjang Dam. Forundersøgelse af muligheder for naturgenopretning. Skov- og Naturstyrelsen Gråsten Statsskovsdistrikt. December 1990.

Ferdinand, L.: Større danske fuglelokaliteter. 1. del. Dansk Ornithologisk Forening. København 1971.

Forfatterens besøg på lokaliteten, 24. juli 2005.

Reimers, Martin: Mjang Dam – Stikord. Skov- og Naturstyrelsen Sønderjylland. 22. marts 2004.

Statens Landvindingsudvalg, j.nr. 1304. Rigsarkivet.

Fuglelivet i dag

Med tilladelse fra Dansk Ornitologisk Forening bringes her et uddrag af DOF-basen, der rummer et meget stort antal fugleobservationer fra alle betydningsfulde fuglelokaliteter i landet. Ønskes der en detaljeret og aktuel status for fuglelivet i Mjang Dam, så brug dette link: www.dofbasen.dk

Herunder ses en oversigt over de 151 fuglearter, som er registreret fra **Mjang Dam**, pr. 7. maj 2011. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Toppet Lappedykker	(50/232)	Spurvehøg	(17/23)	Klippedue/Tamdue	(1/2)	Havesanger	(7/10)
Gråstrubet Lap-pedykker	(2/2)	Musvåge	(108/280)	Huldue	(3/9)	Munk	(23/48)
Skarv	(77/388)	Fjeldvåge	(2/3)	Ringdue	(60/604)	Skovsanger	(3/3)
Rørdrum	(4/4)	Fiskeørn	(11/12)	Tyrkerdue	(2/3)	Gransanger	(43/104)
Fiskehejre	(148/581)	Tårnfalk	(35/41)	Gøg	(28/53)	Løvsanger	(39/97)
Hvid Stork	(2/3)	Dværgfalk	(1/1)	Natugle	(9/9)	Fuglekonge	(1/1)
Knopsvane	(33/99)	Lærkefalk	(1/1)	Mursejler	(17/95)	Grå Fluesnapper	(1/2)
Pibesvane	(4/16)	Vandrefalk	(2/3)	Isfugl	(2/2)	Broget Fluesnapper	(4/5)
Sangsvane	(46/1104)	Vagtel	(1/1)	Stor Flagspætte	(13/14)	Skægmejse	(73/271)
Sædgås	(3/13)	Fasan	(74/178)	Sanglærke	(38/174)	Halemejse	(11/37)
Kortnæbbet Gås	(2/2)	Vandrikse	(40/71)	Digesvale	(2/22)	Sumpmejse	(1/1)
Blisgås	(58/3276)	Blishøne	(36/130)	Landsvale	(45/884)	Blåmejse	(28/81)
Grågås	(218/52041)	Trane	(4/6)	Bysvale	(22/183)	Musvit	(47/131)
Indisk Gås	(3/9)	Strandskade	(3/5)	Engpiber	(32/159)	Spætmejse	(5/5)
Bramgås	(18/684)	Lille Præstekrave	(4/5)	Gul Vipstjert	(5/8)	Korttået Træløber	(4/4)
Gravand	(35/291)	Stor Præstekrave	(2/4)	Bjergvipstjert	(1/7)	Pungmejse	(27/33)
Pibeand	(39/1320)	Hvidbrystet Præstekrave	(1/1)	Hvid Vipstjert	(44/193)	Skovskade	(5/8)
Knarand	(2/3)	Hjejle	(1/4)	Gærdesmutte	(44/89)	Husskade	(5/10)
Krikand	(66/2885)	Vibe	(58/1992)	Jernspurv	(41/85)	Allike	(11/601)
Gråand	(115/4088)	Almindelig Ryle	(1/1)	Rødhals	(11/19)	Råge	(10/229)
Spidsand	(5/54)	Brushane	(1/10)	Nattergal	(50/110)	Sortkrage	(38/198)
Atlingand	(2/5)	Dobbeltbekkasin	(24/175)	Rødstjert	(4/4)	Gråkrage	(40/337)
Skeand	(17/130)	Skovsneppe	(2/2)	Bynkefugl	(2/3)	Ravn	(36/94)
Taffeland	(35/1353)	Stor Kobbersnepe	(1/2)	Stenpikker	(5/9)	Stær	(63/3559)
Troldand	(40/3354)	Storspove	(1/1)	Ringdrossel	(3/3)	Gråspurv	(7/27)
Ederfugl	(1/60)	Sortklire	(4/5)	Solsort	(62/210)	Skovspurv	(16/139)
Sortand	(1/1)	Rødben	(10/21)	Sjagger	(29/6290)	Bogfinke	(43/176)
Hvinand	(2/2)	Hvidklire	(9/38)	Sangdrossel	(34/55)	Grønirisk	(45/164)
Lille Skallesluger	(4/5)	Svaleklire	(9/10)	Vindrossel	(4/118)	Stillits	(40/120)
Toppet Skallesluger	(1/7)	Tinksmid	(8/39)	Græshoppesanger	(12/13)	Grønsiken	(2/14)
Stor Skallesluger	(58/386)	Mudderklire	(1/7)	Flodsanger	(3/3)	Tornirisk	(8/27)
Hvæpsevåge	(8/21)	Dværgmåge	(2/111)	Savisanger	(2/2)	Stor Gråsiken	(1/1)
Rød Glente	(1/1)	Hættemåge	(28/2220)	Sivsanger	(22/36)	Lille Gråsiken	(8/11)
Havørn	(15/16)	Stormmåge	(28/500)	Kærsanger	(23/36)	Dompap	(1/3)
Rørhøg	(138/263)	Sølvmåge	(37/719)	Rørsanger	(35/150)	Snespurv	(1/1)
Blå Kærhøg	(19/20)	Svartbag	(12/20)	Gulbug	(24/51)	Gulspurv	(74/381)
Hedehøg	(1/1)	Fjordterne	(1/5)	Gærdesanger	(28/51)	Rørspurv	(62/360)
Duehøg	(12/12)	Sortterne	(3/4)	Tornsanger	(27/70)		

Herunder ses en oversigt over de 6 andre dyr (end fugle), som er registreret fra **Mjang Dam**, pr. 7. maj 2011.
I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Løvfro	(1/5)	Admiral	(1/1)	Ræv	(2/3)	Rådyr	(12/29)
Stor Kålsommerfugl	(1/1)	Hare	(5/6)				

Plantelivet i Mjang Dam

TBU 53/12: Mjang Dam med omgivende terræn

Mjang Dam (= Miang D. eller Miang Sø etc.) er en oprindelig lavvandet sø, der nu stort set er groet til med store rørsumpe af især tagrør, men også af smalbladet og bredbladet dunhammer, grenet pindsvineknop og søkogleaks.

Af floraen i rørsumpene og på engene uden om Mjang Dam kan

i øvrigt nævnes stortoppet hvene, butblomstret sødgræs, festgræs, eng-rørhvene, nikkende-, top-, knippe-, stiv og langakset star, kødfarvet og maj-gøgeurt, vinget perikum, alm. skjolddrager, have-brøndkarse, fliget og nikkende brøndsel, sump-kællingetand, kær-svovlrod, nyse-røllike, bredbladet og smalbladet mærke, langbladet og kær-ranunkel, smalbladet ærenpris, kær-fladstjerne, tvebo og hylde-baldrian,

vand-klaseskærm, vandnavle, eng-troldurt, kattehale, gul iris, jordbær-kløver (sjælden som indlandsplante), vår-vandstjerne, tornfrøet hornblad, hjertebladet, glinsende, børstebladet, spinkel, kruset og svømmende vandaks, vandpest, rødøl, (grå) pil, kredsbladet vandranunkel, aks-tusindblad, alm. vandkrans, frøbid, tyk andemad, kalmus, vand-brunrod, vandbrandbæger, kær-fnokurt, knudefirling,

vandpeberrod, søpryd, sump-forglemmigej og kransnålalgen *Chara globularis*.

I et vandhul nær Mjang Dam er fundet aflangbladet vandaks.

Lokalitetskode: ++ VI robust lokalitet (O)

(I: ≥ 20 arter)

Kilder: se Gravesen 1983.